

Europeiska rådet
Ordföranden

PRESS
SV

TAL
EUCO 246/14
PRESSE 578
PR PCE 215
Rom den 7 november 2014

Herman Van Rompuy
Europeiska rådets ordförande
"Blicka tillbaka och se framåt"
Tal vid konferensen "Dove va l'Europa" – "Tillståndet i unionen"
(Accademia dei Lincei)

Det är ett nöje att få tala vid denna konferens i Rom. I Palazzo Corsini – en konstens och vetenskapens boning, och inför en sådan framstående åhörarskara. Jag har rest till Rom många gånger under de senaste fem åren och haft många minnesvärda möten – i Palazzo Chigi, i Palazzo del Quirinale... – men det gläder mig att tala inför detta offentliga forum idag.

Europeiska unionen står inför en period av politisk förnyelse. En ny femårsperiod inleds och denna vecka har den nya Europeiska kommissionen inlett sitt arbete. Den 1 december tar min efterträdare Donald Tusk över ordförandeposten för Europeiska rådet. Jag vill också passa på att hedra ministerrådets italienska ordförandeskap.

Samtidigt är 2014 ett minneshögtidernas år. Hundraårsminnet av första världskriget högtidlighålls och om två dagar är det 25 år sedan Berlinmurens fall, vilket var en lika mycket sann europeisk som tysk händelse. Det är med andra ord ett bra tillfälle att "blicka tillbaka och se framåt".

I linje med vår session om "*Lo Stato dell'Unione*" har jag låtit mina anmärkningar ta formen av en krönika. Jag ska presentera tre serier av betraktelser.

För det första om den ekonomiska krisen och den aktuella ekonomiska situationen.

För det andra om några av mina praktiska och institutionella erfarenheter från tiden som Europeiska rådets ordförande, däribland om organets uppgift i utrikespolitiken.

För det tredje en bredare reflektion om hur Europa uppfattas och hur unionen kan visa mer omtanke och vara mer beskyddande.

Den ekonomiska och finansiella krisen är en självklar utgångspunkt både för att blicka tillbaka och se framåt. De kommande fem åren kommer oundvikligen att påverkas av den period som vi nu lägger bakom oss. Europa har förändrats. Det har varit en svår, och ibland plågsam, tid. Solidariteten mellan länderna har satts på prov. Men vi besegrade svårigheterna.

Den viktigaste erfarenheten av krisen i euroområdet är att vi har förstått att vi är ömsesidigt beroende av varandra. Det som sker i ett av länderna kan påverka helheten. Det öde som ett land med 10 miljoner invånare, som Grekland, går till mötes påverkar hela den monetära zonen med sina 350 miljoner invånare, och även den globala ekonomin. Det tog lite tid, men regeringarna har insett detta. För den allmänna opinionen tog det av naturliga skäl ännu längre tid, men den har också upptäckt det nu. Vi besegrade det existentiella hotet mot euroområdet. Vi gick segrande ur striden – även striden mot olycksprofeterna och spekulanterna.

Den andra viktiga erfarenheten av krisen är att vi, för att hantera detta ömsesidiga beroende, behövde och behöver "mer Europa" (särskilt i euroområdet). Vi måste stärka den ekonomiska och monetära unionen.

Mycket av arbetet under de senaste åren har varit inriktat på detta och resultatet är att vi har en märkbart starkare EMU-struktur idag än för fem år sedan. Budgetkontrollen och den makroekonomiska tillsynen är bättre, det finns räddningsfonder och, sedan denna veckan, utövar Europeiska centralbanken tillsyn över alla banker i euroområdet. Det här är starten för bankunionen, som troligen är det största steget i den europeiska integrationen sedan själva euron infördes.

Men det kommer att krävas mer, särskilt när det gäller ekonomisk samordning. Det går inte att ha en gemensam valuta och nitton olika politiska inriktningar. Det krävs ett minimum av konvergens.

På denna punkt har jag ett personligt beklagande. När det gäller ekonomisk samordning hade jag föredragit att gå längre än vad som har varit möjligt under mitt mandat. Jag lade fram ett förslag, som inte fick tillräckligt stöd. Man kan ignorera en lösning, men man kan inte ignorera ett problem.

Så jag är inte förvånad att frågan är tillbaka på dagordningen för min efterträdars första möte i Europeiska rådet i december. Detta beslut fattades vid det sista eurotoppmötet som jag ledde för två veckor sedan.

Den aktuella ekonomiska debatten befinner sig självklart någon annanstans idag. Den handlar om tillväxt, reformer och hur vi ska hitta den rätta balansen mellan medlemsstaterna. Den ekonomiska krisen varade längre än vad vi hade förväntat oss, eller hoppats, efter det att finansiell stabilitet åstadkommits i euroområdet hösten 2012. Varför?

Den främsta orsaken till den svaga tillväxten är att vår potential för strukturell tillväxt är svag, för närvarande ungefär 0,5 %. Detta beror på att arbetslöshetsnivåerna är höga och investeringarna är för låga. Tillväxt är trots allt summan av en ökning av antalet arbetstimmar och ökad produktivitet. Båda dessa faktorer påverkas av bristen på arbetstillfällen och investeringar. En "cyklisk" återgång till tillväxt stöter snabbt på strukturella begränsningar.

Utöver det finns det negativa yttre faktorer. Geopolitisk osäkerhet påverkar förtroendet i Europa, och Brik-ländernas prestation (sämre än förväntat i Kina, helt enkelt svagt i Ryssland och Brasilien) är till nackdel för vår export och därmed för vissa EU-länders exportdrivna tillväxt.

Vi bör inte leta efter orsakerna till svag ekonomisk tillväxt inom den monetära politiken, vilket är vore bekvämt. De bör inte heller sökas inom budgetpolitiken, då budgetarnas nettoeffekt på tillväxten har varit neutral i år. Europa har visat budgetflexibilitet under de senaste åren, genom att fokusera på det strukturella underskottet snarare än på nominella underskottsvärden. Ett bevis på detta är de ytterligare uppskov som vissa länder beviljades 2013 för att kunna komma under den gräns på 3 % som fastställs i Maastrichtfördraget.

Nu måste vi rikta in oss på strukturella reformer. De är nödvändiga i alla länder (även Tyskland). Världens förändras ständigt och ingen kan förlita sig på gårdagens insatser eller vila på lagarna.

En viktig prioritering är att förbättra funktionen för arbetsmarknaderna. Man måste bekämpa skillnaden mellan integrerade och utestängda personer, mellan de som har fast anställning och de som har osäkra arbetsvillkor eller inget arbete alls – ofta kvinnor, unga och invandrare... I många länder är denna skillnad den främsta förklaringen till den kraftigt ökade arbetslösheten under krisen.

Andra avgörande strukturella reformer rör den inre marknaden (en fråga som ligger senator Monti varmt om hjärtat) samt energiunionen, den digitala marknaden och självklart forsknings- och innovationsområdet.

För två veckor sedan, vid det senaste mötet i Europeiska rådet som jag ledde, välkomnade ledarna den nya Europeiska kommissionens ingripande för att främja extra investeringar för upp till 300 miljarder euro under de tre kommande åren. Medlemsstaterna har ett stort ansvar när det gäller reformerna, men även i fråga om investeringar. Och glöm inte att i ekonomiska termer innebär främjande av investeringar att insatser görs när det gäller både efterfrågan och tillgång.

Den aktuella ekonomiska situationen är komplicerad eftersom vi förutom för låg tillväxt även har ovanligt låg inflation; ännu lägre i euroländerna än i de andra medlemsstaterna. Detta påverkar både de offentliga och privata skulderna (som är för höga) och därmed även investeringarna.

Som jag nämnde för några dagar sedan i Europaparlamentet måste vi därför uppbringa medel, utan tabun, rädsla, fixering eller ideologi, med målsättningar både på kort och lång sikt, och respektera de grundläggande principerna för Ekonomiska och monetära unionen. Hela vårt socioekonomiska system bygger på tillväxt och sysselsättning. Det är alla mycket medvetna om.

Låt mig lägga till en strategisk kommentar. Om vi under de kommande åren inte kan lägga fram konkreta resultat för medborgarna när det gäller tillväxt och sysselsättning..., om vi inte kan visa att alla dessa uppoffringar och ansträngningar ger resultat..., då kommer Europatanken att befinna sig under hård press.

Anti-euro-valet i maj i år hindrar inte EU:s institutioner från att fungera. Men utan framtidsutsikter och hopp om ett bättre liv kan nästa EU-val och kommande nationella val sluta med katastrof. Mycket står på spel. Detta måste vi vara mycket medvetna om. De kommande fem åren är lika kritiska som de föregående fem.

Jag har noterat att flera framstående jurister skulle närvara här idag, yrkesverksamma och professorer, som Giuliano Amato (*il Dottor Sottile*) och Joseph Weiler, som jag har diskuterat med tidigare... Så jag tänkte att det kunde vara av intresse att jag delar med mig av ett par institutionella reflektioner om min erfarenhet av ordförandeuppdraget och om hur jag formade rollen.

Uppdraget var lika nytt för mig som för alla andra. Jag valdes den 19 november 2009. Jag kommer aldrig att glömma den dagen. Jag hade förberett ett uttalande för pressen i vilket jag presenterade en idé. Den tål fortfarande att citeras. Det är inte ofta man kan återkomma till gamla uttalanden utan att rodna. Då sade jag: *"Alla deltagande länder bör gå vinnande ur en förhandling. (...) Som Europeiska rådets ordförande kommer jag att lyssna noggrant på var och en, och jag kommer att se till att våra överläggningar leder till lösningar för alla."* Jag sade också: *"Den framtida ordförandens profil har varit föremål för omfattande diskussioner, men det finns endast en möjlig profil och det är en som präglas av dialog, enhet och handling."*

De av er som är juridiska experter känner säkert till att Europeiska rådets och dess ordförandes roll och uppgifter fastställs på bara några rader i EU-fördraget. Organet har inte lagstiftningsbefogenheter och deltar inte i verkställande beslut. Det är i huvudsak ett politiskt organ, vars roll är att staka ut den allmänna riktningen. Eller som det står i fördraget: *"Europeiska rådet skall ge unionen de impulser som behövs för dess utveckling"* och *"bestämma dess allmänna politiska riktlinjer och prioriteringar"*.

Institutionens ska hålla sig utanför det dagliga arbetet – det sköter de övriga EU-institutionerna mycket bättre inom ramen för den beprövade "gemenskapsmetoden" – för att i särskilda fall kasta sig in i handlingen, t.ex. vid ändring av fördraget, fastställande av budgeten eller för att ta itu med kriser.

I fördraget (och dess vita fläckar) kommer ni även att notera att Europeiska rådets ordförande har ett relativt kort mandat (två och ett halvt år som kan förnyas en gång), inget budgetansvar, ingen egen administration, ingen rätt att utse ledamöter och en liten stab.

Detta är något av en paradox. Europeiska rådet anses i allmänhet vara unionens högsta politiska organ, men arbetsbeskrivningen för och de formella kompetenserna hos dess ordförande är tämligen vaga, t.o.m. knappa. Mycket beror därför på hur du hanterar rollen eller vad du gör den till! Eller med andra ord: allt som inte förutsetts formellt måste skapas informellt.

Det börjar med något enkelt: att skapa förtroende. Enligt mig är förtroendeskapande kanske den viktigaste uppgiften för Europeiska rådets ordförande. Att skapa förtroende hos ledarna, institutionerna och medlemsstaterna är grunden för politiskt beslutsfattande. Särskilt när det gäller svåra beslut och när besluten måste fattas enhälligt, vilket vanligtvis är fallet i Europeiska rådet.

Hur skapar man förtroende? Genom att träffa människor, lyssna på dem och ta hänsyn till deras åsikter. Jag har exempelvis varit noga med att under hela mitt mandat besöka alla medlemmar i Europeiska rådet i deras huvudstäder, i princip en gång om året. Att tala med presidenter och premiärministrar på deras hemmaplan – från Helsingfors till Nicosia och från Dublin till Sofia – ger en mycket bättre uppfattning av vad som verkligen driver dem. Och som regelbunden besökare i regeringsbyggnaderna i de andra huvudstäderna har det inte undgått mig att de flesta av dem verkar, inte flottare eller lyxigare, men trevligare, än de sovjetinspirerade kontor vi har i Bryssel!

Alla sådana insatser för att skapa förtroende har gett resultat i krävande stunder och i stunder av kris. Dessvärre har vi upplevt sådana. Eurokrisen och situationen i Ukraina utmärker sig. Jag ska nämna ett par ord om Europeiska rådets roll under var och en av dem.

På ett tydligt sätt tog Europas nationella ledare personligen itu med den finansiella och ekonomiska krisen, särskilt under åren 2010–2012. Det fanns två uppenbara skäl till detta.

För det första stod stor summor pengar på spel. Precis som bankkrisen krävde statsskuldskrisen att skattebetalarnas pengar utnyttjas. Den gemensamma EU-budgeten är relativt liten (ungefär en procent av BNP), så EU-institutionerna kunde inte agera bestämt på egen hand. Medlemsstaterna var tvungna att ingripa. Och det rörde sig om så pass stora summor att i de flesta länder kunde beslut endast fattas på högsta politiska nivå... I alla Palazzo Chigi och Palazzo del Quirinale runt om i unionen... Behovet av nationella medel, och därmed nationella ledares och nationella parlaments medverkan, var helt enkelt en ofrånkomlig realitet.

För det andra når institutioner som bygger på attribuerad kompetens snabbt sina begränsningar i kristider. Unionen kan endast agera på områden inom vilka regeringarna gemensamt har gett den behörighet att göra så. När vi däremot är på väg in på okänt vatten och nya regler måste skapas, då har Europeiska rådet goda möjligheter att spela en viktig roll.

Även om vi var tvungna att slå in på denna mellanstatliga väg, så har vårt arbete bidragit till stärkta centrala institutioner. Kommissionen har fått troligen aldrig förut skådad befogenhet att granska budgetar och den ekonomiska politiken (som vi ser under de här veckorna...). Parlamentet är mer inflytelserikt. Tidigare den här veckan började Europeiska centralbanken att utöva tillsyn över alla banker i euroområdet. Sådana kompetensskiften kräver naturligtvis förhandsgodkännanden från alla inblandade länder.

Detta leder mig till Europeiska rådets roll i utrikes frågor. Medan de två-tre första åren dominerades av den ekonomiska krisen förflyttades vår politiska uppmärksamhet förra året till världen runt omkring oss. Och särskilt Ukraina. Förstås.

Ukrainakrisen var och är det allvarligaste hotet mot den europeiska säkerheten sedan kalla kriget. Vändpunkten var invasionen av Krim i mars. Självklart ägde omvälvande händelser rum i Ukraina före det, och sker fortfarande, men den händelsen utgjorde en vattendelare. Om man tummar på gränserna, så tummar man på freden.

Tidigt i mars kallade jag till ett krismöte om Ukraina. (Det var andra gången ett sådant toppmöte om utrikes frågor hölls; det första var också mycket viktigt. Det ägde rum tre år tidigare och handlade om Libyen.)

Vid mötet om Ukraina, efter händelserna i Krim, fastställde Europeiska rådet unionens reaktion. I Ukrainas riktning: politiskt stöd, med associeringsavtalet, och stöd till reformer. I Rysslands riktning: sanktioner i tre steg i syfte att ändra landets agerande. Sedan dess håller vi oss till denna kombinerade strategi.

Europeiska rådet behandlar verkligen inte utrikes frågor så ofta. För det mesta överlåter presidenterna och premiärministrarna dessa frågor till sina utrikesministrar (precis som de under normala omständigheter låter sina finansministrar sköta finansfrågorna!). Men när det verkligen gäller, när frågan handlar om stabilitet på kontinenten, om energiberoende, om att vålla Ryssland besvär och därmed i gengäld eventuellt påverka våra ekonomier, då vill alla nationella ledare delta personligen, och det har de gjort under hela resan. Och det finns inga tvivel om att ledarnas engagemang när det gäller Ukraina kommer att fortsätta så länge som det krävs under min efterträdare Donald Tusk. Den energiöverenskommelse inför vintern som nyligen träffades var ett steg i rätt riktning. Rysslands erkännande av det så kallade valet i Donbass var ett steg i helt fel riktning.

Så i min erfarenhet står det klart och tydligt att Europeiska rådet kan agera när situationen så kräver. När vi verkligen måste kan vi få 28 ledare från 28 länder att komma överens. Det är inte lätt, men det är möjligt. Min fråga idag är hur denna kapacitet att agera för Europa kan bevaras när det inte längre finns någon omedelbar kris eller någon yttre press. Det kommer att bli svårare.

I vilket fall kommer det att bero på Europeiska kommissionen och dess initiativförmåga och – oavsett vad man tycker – kommer det att bero på Frankrikes och Tysklands förmåga att, tillsammans med andra, hitta gemensamma lösningar. De är förstas bara två av 28 länder men de företräder två politiska och ekonomiska sätt att tänka inom unionen och om inte de kan enas om en gemensam inriktning blir det mycket svårt.

Det räcker inte med att de kommer överens, men ofta är det en nödvändig förutsättning. Det är i varje fall min erfarenhet. Och jag överlämnar lyckligtvis till min efterträdare att bevisa att jag har fel!

På tal om Tyskland och Frankrike, och inte att förglömma Italien och övriga länder, låt mig även nämna Storbritannien, även här i närvaro av Peter Mandelson. De kommande fem åren kommer landet att utgöra en av de mest avgörande utmaningarna. Vi måste göra allt vi kan för att hålla ihop unionen. "Better together!"

Jag har intrycket av att övriga medlemsstater är beredda att lyssna, diskutera och förhandla om så krävs, under förutsättningar att EU:s grundläggande värderingar och principer respekteras.

I den tredje och avslutande delen av mitt tal vill jag göra några avslutande reflektioner.

Om man ser till de senaste åren och den nedslående ekonomiska situationen är det tydligt att krisen inte gjort "Europa" populärt, snarare tvärtom. Därför är de kommande fem åren så viktiga.

Men det råder även ett allmänt politiskt krisläge, på alla nivåer. Det råder till och med ett allmänt missnöje, efter finanskrisen, som är kopplat till våra ekonomiers funktionssätt, till förmögenhetsfördelningen, till skattetrycket, till ojämlikheten... För att inte tala om rädslan för globalisering, migration och fanatikens våld.

Det fanns självklart populistiska partier i en rad länder redan före finanskrisen och den ekonomiska krisen. Vi måste kämpa varje dag för att vända rädsla till hopp.

Detta problem har också en särskild europeisk dimension. Men enligt mig handlar det inte bara om institutioner och val. På ett mer grundläggande plan är det värdefullt att se på hur människor uppfattar och relaterar till unionen. Hur de upplever den. Och jag skulle avslutningsvis vilja vidareutveckla denna punkt.

Utgångspunkten är en dyster iakttagelse. Det verkar som om människor idag ser Europa som en anledning till att de känner sig maktlösa och utan inflytande – när tanken med unionen var att göra dem starkare och få dem att känna att de behärskade sin egen historia.

Ett sätt att bättre förstå detta allmänna missnöje är att, som jag nämnde i ett tal i Aachen i maj då jag mottog Karlspriset, se hur människor framförallt uppfattar unionen som ett utrymme, men nästan aldrig som en plats. Ett utrymme och en plats är inte samma sak egentligen. En plats innebär skydd, stabilitet och tillhörighet. Det är ett hem, någonstans där människor känner sig hemma. Ett utrymme å andra sidan innebär rörlighet och möjligheter. Det handlar om riktning, hastighet och tid. Vi människor behöver båda delarna: ett utrymme där vi kan flyga och ett bo som vi kan kalla vårt eget. Vi är mycket enkla varelser!

Med Europa har fokus alltid legat på den rumsliga aspekten. Fundera på det. Redan från början var den typiska åtgärden att avskaffa gränser – för varor, arbetstagare, och investeringar – och att låta människor och företag flytta, ta initiativ och gripa tillfällena i flykten. Till och med i dag – på så olika områden som energi, telekommunikation eller den digitala ekonomin – handlar det fortfarande om att avskaffa gränser och skapa ett stort gemensamt utrymme.

Men vi har aldrig riktigt sett Europa som ett hem och en tillflyktsort, och i dag betalar vi priset för detta. Under flera decennier fungerade detta väl. De öppna gränserna gav ofantliga möjligheter att arbeta, bedriva handel och studera utomlands. Och effekten av all öppenhet dämpades till största delen – av ekonomisk tillväxt, och av de välfärdsstater som utvecklades parallellt med detta.

Avgörande är att arbetsfördelningen under alla år har varit att Europa har öppnat upp och de nationella regeringarna har skyddat. Ingen förväntade sig något annat. Men nu har saker och ting förändrats. Globaliseringen har utsatt välfärdsstaterna för påfrestningar. Krisen tvingade Europeiska unionens institutioner att spela en ny roll.

Resultatet är en snabb och dramatisk förändring: Europa har i årtionden fokuserat på att öppna upp, frigöra, låsa upp, emancipera och bemyndiga... men ses i dag som klåfingrig, dömande, föreskrivande, befallande, tillrättavisande, ja till och med straffande... De stora möjligheternas Europa uppfattas nu av många som en ovälkommen "inkräktare", och vännen av frihet och utrymme uppfattas som ett hot mot skydd och plats.

Vi måste hitta en jämvikt. Det är av grundläggande betydelse att unionen även ses som skyddande. Det är viktigt att unionen inte bara uppfattas som att den gynnar näringslivet utan även de anställda, inte bara "dem som flyttar" utan även "dem som stannar", inte bara dem med examen och språkkunskaper utan alla medborgare. Och att människor inte bara ses som konsumenter, som uppskattar billiga varor och ett stort urval, utan även som arbetstagare som kan uppfatta andra som konkurrenter om jobben.

Hur ska vi då hitta denna jämvikt? När det gäller skydd förväntar sig folk två saker av Europeiska unionen.

För det första att unionen träder in när det gäller problem som enskilda länder helt klart inte är stora nog att klara av på egen hand. När det gäller globala och gränsöverskridande frågor vill folk verkligen att Europa ska försvara deras intressen och avvärja hot. För det andra att unionen inte ställer sig i vägen i de fall där de nationella myndigheterna har bäst förutsättningar att agera. Men det finns också fall där unionen just på grund av sin storlek måste gå försiktigt fram. Inte vara störande, utan respektera välbekanta platser som ger medborgarna skydd och samhörighet – och som kan utgöras av allt från nationella välfärdsprioriteringar till regionala traditioner och identiteter, ja, till och med lokala ostar.

Från detta perspektiv är medborgarnas budskap till unionen tydligt. *Unionen måste stå starkare på utsidan och visa mer omtanke på insidan.* För mig är detta en av de viktigaste utmaningarna framöver för att återvinna folks förtroende för unionen. Och jag har fullt förtroende för att den nya ledargruppen kommer ikläda sig detta viktiga ansvar direkt. Tack. Grazie.
